

פרק ז

קריאת פרשת תוכחה

א. מתקנת עזרא לקרוא התוכחה שבפרשת כי תבוא לפני ר"ה כדי שתכלה השנה וקללותיה א).

ב. לא יקראו לתורה בפרשיות התוכחה מי ששונא את בעל הקורא, או שהבעל קורא שונא אותו ב).

ג. נכון שהעולה לתוכחה יהרהר קודם לכן בתשובה כדי שמעשיו לא יגרמו לעורר עליו את הדין ג).

מהר"א מבעלזא זי"ע ונתן טעם כי בסוכות צריך לצאת מדירת קבע לדירת עראי, וכיון שאין דירת קבע בפחות מל' יום, הרי אם יכנס עתה לכמה ימים לפני סוכות לדירה חדשה היא תקרא דירת עראי ולא יוכל איפוא לקיים "צא מדירת קבע ולך לדירת עראי".

א) גמ' מגילה דף ל"א ע"ב תניא ר' שמעון בן ר' אלעזר אומר עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ר"ל כדי שתכלה השנה וקללותיה, וכ"כ ברמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב.

ב) רמ"א או"ח סי' נ"ג סי"ט בשם או"ז, והוא באו"ז ח"א סי' קי"ד וז"ל: החסיד הגדול מלוי"ה הרב רבינו יהודה החסיד זצ"ל אמר לי שצריך הש"ץ להיות אהוב לצבור שאל"כ כשקוראין תוכחה סכנה הוא למי שאינו אוהבו, ואמר לי שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו אם יקרא אותו בתוכחה יזהר ואל יעמוד, כי יכשל אם יעמוד עכ"ל. וביאר דבריו בפתחי שערים שעל שער אפרים שער ג' סק"ב כיון שהוא שונא לש"ץ מסתמא הש"ץ שונאו ג"כ עיי"ש, וכ"כ במג"א שם סק"ב ושו"ע הרב סכ"ד.

ג) ילקוט דוד בשלחן הקריאה הל' קה"ת סימן י"ד אות ב'.

ד. יש מקומות שקודם קריאת התוכחה (ד) אומר הבעל קורא הפסוקים "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה" (ה).

לוצר החכמה

ה. יש מקומות שאין קוראים בשמו של העולה יעמוד פלוני בן פלוני (ו), אלא מכריזין יעמוד מי שירצה (ז), ויש מקומות ששוכרין איש קבוע שיעלה לתוכחה (ח), ויש מקומות שהבעל קורא עולה בעצמו וכן

(ד) מג"א סי' תכ"ח סק"ח בשם כנה"ג, א"ר סקי"ג ובה"ט סק"ז.

(ה) משלי ג' י"א י"ב.

(ו) רמ"א סי' תכ"ח ס"ו ומנהגים וורמיישא עמוד ק"ב. והלבוש שם סעיף ו' ביאר הטעם פן לא ירצה לעלות ויבוא לקוץ בתוכחות עכ"ל, וכ"כ במקור חיים סי' קמ"ו ס"ב, וכ"כ בשו"ת דברי ישראל (וועלץ) ח"א סימן ס"א שכן המנהג ברוב הקהלות באונגארן ובפרסבורג. וראה במנהגים וורמיישא שם ומקו"ח שם שכתבו שמנהגם שמי שעלה לתוכחה חיוב לקרותו בר"ה.

(ז) הנה במקור חיים שם וכן במחצית השקל סי' תכ"ח סק"ח הבינו שמכריזין כן יעמוד מי שירצה וכן ביאר הח"ס בהגהות שהרי מצינו בגמ' פסוק לי פסוקיך וא"כ איך ילמוד אדם בדיני פורעניות, אלא אם ברצונו ודרך לימודו עוסק בהם אין בכך כלום, אך אם בהזדמן ומקרה בעל כרחו מזמן אותו פסוק הוא סימן כעין גורל לכן אין קורין אותו בשמו שאז ע"כ צריך לעלות אבל מי שירצה והוא אין בו סימן רע כלום עיי"ש, אכן בביאור הלכה שם וכה"ח סקמ"א ביארו דברי הרמ"א קורין מי שירצה, ר"ל ששואלין אותו אם ירצה לעלות ואח"כ עולה.

(ח) מג"א סי' תכ"ח סק"ח בשם מהרי"ל, מקור חיים סי' קמ"ו ס"ב, שערי אפרים שער ז' סעיף כ"ג, נוהג כצאן יוסף עמוד רנ"ה, שו"מ תליתאה ח"ב סי' קע"ז, וכ"כ שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קע"ד שכן המנהג בעיר מולדתי גליל, ומנהג בעלזא לשכור למי שהוא לעלות להתוכחה.

נוהגים כמה צדיקים ט), ואף אם הבעל קורא הוא כהן יצמצם הקרואים עד התוכחה והכהן יקרא אחרון את התוכחה עד לסוף הפרשה י).

ו. יש מקומות שהמנהג שהעולה לתוכחה אינו מברך לפניו ולאחריה, והקורא קודם לכן מפסיק קודם התוכחה ומברך ברכה לאחריה לפני התוכחה יא), ויש שכתבו קשות נגד מנהג זה יב).

ט) פרי עץ חיים שער השבת סוף פרק י"ט שהאר"י ז"ל עלה בפרשת בחוקותי וקרא הקללות בפיו ובקול רם עיי"ש, ושלחן הטהור סי' קל"ה סי"ז, והמג"א סי' תכ"ח סק"ח בשם כנה"ג דנהגו שחכם הקהל קורא תוכחות שבתו"כ ושבמשנה תורה, וביאר בילקוט דוד בשלחן הקריאה סימן י"ד סק"ב דאפשר כי לזה במקומות הרבה נוהגין שהרב אב"ד קורא התוכחות לפני העם כדי לעוררם בתשובה בקריאתו ע"כ, וכ"כ מקור חיים סי' קמ"ו ס"ב.

ובספר החיים האריך בתוכחה על המונעים עצמם לעלות לס"ת בפרשיות התוכחה ושע"י זה נשאר הס"ת פתוח, ושבקהילת טונא ווער"ד אירע כן שהיה ס"ת מוטל פתוח זמן רב ובאותו שנה נחרב, ושרבו החסיד מהר"ש מאוסטרא כשאירע כן היה רץ ועולה ושמעתי שכן נהגו מופלגים גדולי גאוני פולין לעלות, ומהם הגאון מהר"ר העשיל וכן מנהג לועזים שהחכם עולה וקורא בעצמו בקול נהי ובכיה עכ"ל. וכ"כ במ"ב סי' תכ"ח סקי"ז שכן מנהג הרבה מקומות, וכ"כ בשער רחמים על שערי אפרים שם אות ס"ו שכן נהג הגה"ק מצאנז וייטב לב זי"ע, ובדרכי חיים ושלום סימן ר"ג כתב שכן נהג הגה"ק ממונקאטש זצ"ל, וכ"כ במנהגי חב"ד עמוד מ"ד, וכן מנהג ק"ק ערלוי עפ"י הח"ס זצ"ל.

י) מ"ב שם ושו"ת מנח"א ח"א סימן ס"ו.

יא) שו"ת שו"מ מהדורא ה' סימן ט. ובשו"ת מחנה חיים ח"ג סימן ט"ז כתב ראיתי פה מונקאטש המנהג לא לקרוא איש לתוכחה רק החזן קורא בלא ברכה, ובגליל העליון המנהג שקורין איש עני לעלות ומשלמין לו, וזה

בעיני בזיון להמתין עד שבא אורח בבגדים קרועים, ולעשות כמנהג שלא לברך נ"ל טוב יותר מזה, דכיון שאין קוראין לשום אדם ואין מי שיברך לא הוי בזיון כל כך עיי"ש, וכ"כ באמרי גוועס להגה"ק מהר"ם מדזיקוב זצ"ל על המועדים בסופו בתשובות מבן המחבר שכן נהג זקנו הגה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זי"ע והוסיף: ול"ש חשש נכנסים ויוצאים, מחמת שכל פעם המנהג לקרות לאנשים שיעלו ובתוכחה עושה שינוי מן המנהג ולא יקרא שום איש, ע"כ ליכא בכה"ג חשש נכנסים ויוצאים, דהנכנס יבין וישכיל בשינוי הנעשה לפנינו, דלכן קורין לו בלא ברכה כיון דלא עלה שום איש לקרות, והרי אף הש"ץ בעצמו אם עולה לתורה ג"כ המנהג בגלילותינו שאיש אחר קורא בשמו שיעלה, כיון שכן הנכנס שיראה דלא קורין עתה שום איש בשמו לעלות יכיר ויתבונן, וליכא חשש משום נכנסין ויוצאין, עכ"ד. וכ"כ שו"ת חיי עולם נטע (לר' נתן נטע אלעווסקי, ווילנא תרצ"א) סי' י"א ליישב מנהג מדינת וואהלין שקורא התוכחה בלא ברכה וליכא חשש משום הנכנסים והיוצאים, כיון דמעיקר הדין וכן בחכמי במשנה לא היו מברכים אלא הפותח והחותם, ואח"כ תיקנו חז"ל לברך משום הנכנסים והיוצאים, לכן בקללות כיון שמדינא אין אומרים ברכה על הפורעניות, בכה"ג לא תקנו חז"ל משום הנכנסים והיוצאים, ועוד דבשביל ב' פעמים בשנה אין כאן חשש נכנסים ויוצאים שהרי כולא שתא מברכים, והיות שמנהג זה ניתקן ע"פ ותיקין לכן ההכרח לתרצו עיי"ש. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קע"ד ובדע"ת סי' תכ"ח ס"ו, וכ"כ הדרת קודש דף ל"ז שכן מנהג טשארטקוב, וכן מנהג טשערנאביל, נדבורנא, וויזניץ ובעלזא, ומ"ש בשו"ת חלקת יעקב שבבעלזא לא נוהגין כן, האמת כדבריו שבבעלזא גופא לא היו נוהגים כן, אכן בא"י קבע מרן הגה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע לקרוא התוכחה בלא ברכה.

(יב) האלף לך שלמה סי' ס"ג כתב קשות נגד זה והביא ממסכת סופרים פ"ב דגם בזמן הש"ס שלא היו מברכין רק הראשון והאחרון, מ"מ על הקללות היו מברכין, וטעם הדבר נראה להראות שמקבלין הקללות והיסורין באהבה, זכ"כ בשו"ת מגדל השן סי' נ"ט, שו"ת אבני צדק סי' קי"ב, שו"ת יד יצחק ח"א סי' רמ"ה, שו"ת אוצר חיים (קיצע) או"ח סי' מ"ד ושו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן ס"ו שלא ינהגו כן, וכ"כ בספרו נמוקי או"ח סימן תכ"ח סעיף ו' וז"ל: תמהני על ששמעתי מקצת אדמורי"ם הצדיקים שעוברים על זה, והלא הוא נגד ההלכה וגם נגד רבינו האר"י ז"ל שקרא בעצמו התוכחה בברכה, כמובא בשער הכוונות, וכן הוא בפרי עץ חיים

ז. נוהגים לקרוא התוכחה בקול נמוך (ג) ובמהירות (ד), אך יזהר

שער השבת פרק י"ט וז"ל: שקרא הוא בעצמו קללות של בחוקותי במנין
הז' [קרואים] עכ"ל, הרי שנקרא במנין ז' היינו בברכה, וזה ברור ופשוט,
עכ"ל.

וכתב עוד שמה שנהג הגה"ק מראפשיץ לקרוא בלא ברכה לדידיה הוא
דעביד, ואסור להרהר אחריו אבל אין לעשות כמעשהו, וראה פתשגן הדת
על חמשה חומשי תורה (דף צ"ד צ"ו) הובא במסגרת השלחן על שלחן
הקריאה סימן י"ד סק"ד: רע עלי המעשה הנהוג במקומות שונים שהעולה
בפרשה שלפני התוכחה מסיים לפני הקללות ומברך לאחריה ואחרי זה
קורא הקללות בלא שום ברכה לפנייהן ולאחריהן, ואחרי זה עולה אחר
ומברך על פרשה שלאחריהן, והוא מנהג משובש שהוא נגד הדין עכ"ל,
וכ"כ בשו"ת קרן לדוד או"ח סי' כ"ט לבטל מנהג זה. ובשו"ת אגרות משה
חאו"ח ח"ב סימן ל"ה: בדבר שבאיזה מקומות נוהגין שקורין את התוכחות
שבפ' בחוקותי ובפ' תבא בלא ברכות, היינו שהקודמו גומר עד התוכחה
ממש ומברך ברכה דלאחריה ואח"כ קורא ש"ץ הקורא את התוכחה בלא
ברכות, הוא מנהג טעות ואסור לנהוג כן, כי אסור לקרוא בתורה בצבור
אף פסוק אחד בלי ברכה וכו', ואין להשגיח על מנהג זה שהוא נגד דין
מפורש בגמ' ובפוסקים אף אם יאמרו שאדם גדול הנהיג זה, וצריך לשנות
ולעשות כדין עכ"ד, וכ"כ שו"ת ויצבר יוסף סימן ו' ושו"ת אבני זכרון ח"ב
סימן מ"ד אות ב'.

ודכירנא שפ"א שבת מו"ר מפאפא זצ"ל בק"ק שיכון סקווירא (בשנת
תשכ"ב) פרשת בחוקתי וכיבדו אותו בעליה לתורה לרביעי בפרשת
התוכחה ושם המנהג לעשות ברכה אחרונה לפני התוכחה וכמובן שלא רצה
לשנות מנהג המקום ואחר התפלה אמר לי שאם היה יודע שכן המנהג שם
היה מבקש שיתנו לו עליה אחרת מפני פסקו של רבו הקרן לדוד זצ"ל
ועוד גדולים ע"כ.

(ג) מג"א סי' תכ"ח סק"ח, ומקורו מגמ' מגילה דף ל"א ע"ב לוי בר בוטי
הוה קרי וקא מגמגם קמיה דרב הונא בארורי, פרש"י קרא אותן במרוצה

שלא ינמך קולו יותר מדי ולא יוכלו לשמוע שאז אינם יוצאים ידי חובת קריאה טו), ויש הנוהגים לקרוא בקול רם טו).

אחריהם

ובקושי, וראה פלא בכ"מ בהל' תפלה פי"ג ה"ז בשם רבינו מנוח וז"ל: תמן איתא בירושלמי לקרות הקללות בגמגום אבל של משנה תורה א"צ לגמגם ע"כ, ועיין בספר מטעמים עמוד קמ"ד טעם שקוראים התוכחה בלחש, משום דדברי חכמים בנחת נשמעים, ודברי תוכחה דכתיב אלה הדברים, ברמיזה, וכ"כ פר"ח ס"ו, קשו"ע סי' ע"ח ס"ד ושו"ת מנח"א ח"א סימן ס"ו. ועיין מקור חיים סי' קמ"ו ס"ה שהחכם עולה וקורא לעצמו בקול נהי ובכיה.

יד) שלחן הקריאה סימן י"ד במסגרת השלחן עמוד ע"א.

טו) פר"ח סי' תכ"ח סק"ח, מחצית השקל שם סק"ח וקשו"ע סי' ע"ח ס"ד.

טז) האר"י ז"ל הובא לעיל באות ט, וכ"כ במנח"א ח"א סי' ס"ו בשם המגיד הקדוש מקאזניץ זצ"ל שנהג לקרוא את התוכחה בקול רם, וכן נהג רבינו הקדוש החוזה מלובלין זי"ע. וראה בספר המוסר הגיון הנפש לרבי אברהם ב"ר חייא הנשיא (בן דורו של הרי"ף) עמוד ס"ה וז"ל, ואתה מבין מכאן התוכחה שבמשנה תורה רמז על גלות בית שני, וכל איש מבין וחכם ראוי לשמוח כל זמן שהוא שונה בתוכחות האלה, וחייב הוא לתת שבח והדאה לצורנו אשר עזרנו ואמץ אותנו לסבול הצרות המשוונות והתוכחות הגדולות ההם, ולא שכחנו שם אלקינו ולא עזבנו תורתנו. ונהיה בטוחים בטחון גדול ומאמינים אמונה שלמה, כי הקב"ה אשר נסה אותנו בכל היסורין ההם כפי רצונו הוא ימלא כל דבריו הטובים ונחמותיו אשר השמיענו על ידי נבואיו בגודל רחמיו וחסדיו. ואני תמה מאנשים שהם מתעצבים בקוראם התוכחות האלה, והם ממהרים לקרוא אותם בחפזון ובבהלה, כאלו הוא דבר קשה, ומרהיבים לו ומפחדים ממנו. ואני איני מוצא למעשיהם זה טעם, לפי שאנו יודעים כל היסורין האלה כבר עברו עלינו וסבלנו אותם ברחמי שמים, ואין מנהג בני אדם לפחד מדבר שעבר עליו, ובוטח שאינו חוזר עליו פעם שנית, כאשר אנו מאמינים ובוטחים. וכן מנהג בני אדם להיות שמחים וטובי לב בכל דבר טוב שהם מקוים לראות למחר.

ח. אסור לקורא בתורה לכוין בקריאת התוכחה כנגד שום אדם (ז),
 ויש מקפידים שלא לעמוד נוכח פני הקורא (ח).

ט. בקללות שבתורת כהנים בפרשת בחקותי אינו רשאי להפסיק,

ונמצא מכאן שאנו ראויים לשמוח ולגיל בשמענו כל הצרות העוברות עלינו, מפני שהם מחזקים אמונתנו ומבטיחים שכל הטובות הכתובות אחריהם יהיו באים עלינו ונוגעים בנו, ומשם היו כל המתעצבים בשמעם את כל התוכחות האלה הם פתאים בעיני וריקים, ויכול אתה לומר שאינם באמונת שמים חזקים עכ"ל.

יז) ספר חסידים סימן תשס"ו, מג"א סי' קל"ט סק"ד ושערי אפרים שער ג' ס"ב.

יח) אגרא דפרקא אות רנ"ט כתב דמנהג ישראל תורה מה שמקפידין שלא לעלות לתורה בקריאת התוכחה כי הקורא קורא לנוכח, ואיתא בגמ' שבועות דף ל"ו ע"א יכבה ה' וכו' יתיב רב כהנא קמיה דר"י ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן א"ל כנה, ופירש"י שצוהו לכנות ולומר בלשון נסתור שלא לומר לנוכח חבירו שלא יקללו ע"כ, ואע"ג שהוא דרך לימודו, ומזה אני מקפיד כשאני קורא את התוכחות שלא יעמוד אדם נגדי או אצלי כיון שהוא דינא דגמ' עכ"ל. וכ"כ בדרכי חיים ושלום סי' ר"ד שכן נהג הגה"ק בעל דרכי תשובה ובנו בעל מנח"א ז"ל. ויש להעיר מפרשת הקהל שהרי שם קורא המלך במשנה תורה והעם עומדים כנגדו וכלשון הרמב"ם פ"ג מהל' חגיגה ה"ד שכל העם מתקבצין סביביו, משמע שאין קפידא. ויפה הביא בספר "בין פסח לשבועות" מילואים עמוד י"ד דאין דנין אפשר משאי אפשר, שבעזרה א"א היה להם להרחיב לצדדין משא"כ בבית הכנסת שהדבר אפשר יש להקפיד בזה שלא לעמוד לפני הקורא במקום שאינו יכול להיות לנוכח ע"כ. וכ"כ בויצבר יוסף סימן י', ואנו נוהגים שהעולה לעליה שלפני התוכחה יורד מן התיבה ואינו ממתין עד שהעולה אחריו לתוכחה יאמר הברכה האחרונה כמו בכל פעם.

ובמשנה תורה מדינא דגמ' רשאי להפסיק יט), אך כתבו הראשונים כ) דהמנהג שלא להפסיק, לכן אם נמצאה טעות בס"ת באמצע קריאת התוכחה יכולין להוציא ס"ת אחר וימשיכו לקרות בס"ת הכשר כא), וי"א שימשיכו את הקריאה בספר הפסול עד אחר התוכחה ויברך העולה ברכה אחרונה, ואח"כ יוציאו ספר אחר וימשיכו לקרות בספר הכשר כב), וי"א שבספר תורה הכשר יחזרו לקרוא שנית את התוכחה ויתחילו ג' פסוקים לפניה כג). ולהלכה, במשנה תורה שאינו אלא מנהג שלא להפסיק רשאי לכו"ע להפסיק וימשיכו לקרות התוכחה בס"ת הכשר, כנ"ל כד).

יט) גמ' מגילה דף ל"א ע"ב אמר אביי לא שנו שאסור להפסיק בקללות, אלא בתו"כ, אבל קללות שבמשנה תורה פוסק.

כ) רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ז, טור ושו"ע סי' תכ"ח ס"ו.

כא) שו"ת זרע אמת או"ח סי' כ', מחזיק ברכה סי' רפ"ב סקי"ז, לדוד אמת (להחיד"א) סי' ז' סקי"ב וכה"ח סי' קמ"ג סקל"ח דהא דתקנו דאין מפסיקין בקללות היינו דוקא להעלות שני בנ"א, אבל אם אחד קורא את כולן אף אם ימתין בנתיים לא מקרי הפסק עיי"ש.

כב) מנחה בלולה סי' ער"ה וחוקי חיים אות ט' ושמלת בנימין דף ז' הובא בפתחי עולם סימן תכ"ח סקי"ב וארחות חיים סק"ו.

כג) שו"ת ריב"ם שנייטוך או"ח סי' כ"ד.

כד) בית הלוי בגליון נועם מגדים אות קע"ב, שו"ת קרן לדוד או"ח סי' כ"ט, שערי רחמים שעל שערי אפרים שער ז' אות כ"ג, וראה באריכות בספר "בין פסח לשבועות" (כהן) עמוד ק"ל.

י. פסוק נ"ח "ליראה את השם הנכבד" עד סוף הפסוק וכן פסוק מ"ז מתיבת "בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", יש לומר בקול רם כה).

יא. יש להתחיל לקרוא להעולה פרשת התוכחה איזה פסוקים לפנייה ומסיימין בפסוק שלאחריה כו).

סימן ח

זמן אמירת סליחות

א. משכימים לאמירת הסליחות באשמורת א' יום ראשון מהשבוע שחל בו ר"ה ב', ובאם חל ר"ה ביום ב' או ביום ג' אזי מקדימין עוד

כה) קשו"ע סי' ע"ח ס"ד.

כו) שו"ע סי' תכ"ח ס"ו, א"ר סק"ג, קשו"ע סי' ע"ח ס"ד ומ"ב סקט"ז.

הוציא

הוציא

א) לשון הרמב"ם פרק ג' מהל' תשובה ה"ד ושו"ע סי' תקפ"א ס"א.

ב) כ"כ במחזור ויטרי (עמוד שמ"ה) שהמנהג הוא להשכים לסליחות בשבוע שחל בו ר"ה, וכן כתב גם בספר המנהגים (להרב קלויזנר רבו של המהרי"ל חי בשנת ה"א ק"ס) "שהמנהג לעמוד לסליחות ממוצ"ש שלפני ר"ה קודם עמוד השחר", והביא שם מתשובת הגאונים שאם חל ר"ה ביום ב' או ביום ג' מקדימין ממוצ"ש שלעבר שהוא כ"א באלול או כ"ב באלול, ואכן כן נתפשט המנהג בקהילות אשכנז וכמו שכתב בתשובות מהרי"ל סימן קע"ב וסליחות נמי אין קביעותיה שוה, פעמים ד', פעמים ו', פעמים ח' יום לפני ר"ה, וכן נפסק ברמ"א בשו"ע שם שכתב ומנהג בני אשכנז אינו כן לקום מר"ח וכו' ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה, ואם חל ר"ה ביום ב' וג' אז מתחילים מיום א' שבוע שלפניו, ובהגהות